

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Левицької Надії Сергіївни
«Особливості економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери»,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи**

Актуальність дослідження соціально-психологічних особливостей економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери зумовлюється тим, що реформування даної сфери передбачає перехід на ринкові механізми функціонування системи соціальних послуг з використанням гнучких бюджетних процедур, демонополізацією соціального обслуговування, розширенням числа осіб, які мають право надавати різні види платних послуг, що запроваджуються протягом останніх років в соціальній сфері. Йдеться, зокрема, про раціоналізацію діяльності соціальних служб, зміцнення комунального та громадського сектору надання соціальних послуг, розвиток і пріоритетну підтримку невеликих соціальних агентств різних форм власності. Відтак, формування економічних складових професійного досвіду соціальних працівників уможливорює успішну їх інтеграцію в ринкові відносини та підприємницьку діяльність, а також ефективну реалізацію соціальних завдань своєї гуманістичної професії, що відповідає сучасному соціальному замовленню та має велике практичне значення. З іншого боку, проблема економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери представляє широке поле і для теоретичних досліджень в напрямку розвитку уявлень щодо специфіки процесу та результатів економічної соціалізації в аспекті професіоналізації особистості.

Формулювання об'єкта, предмета, мети, гіпотези та завдань дослідження є чітким і конкретним, здійснене на належному науковому рівні. Заслугує позитивної оцінки підбір і використання методологічного апарату та організація дослідження, що забезпечує репрезентативність отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці теоретичної моделі чинників економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери; визначенні співвідношення економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери з їх професіоналізацією; виділенні типів економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери в залежності від конфігурації та змістовного наповнення її структурних компонентів; виявленні динаміки показників економічної соціалізованості майбутніх фахівців соціальної сфери в процесі навчання у вузі; розробці програми соціально-психологічного забезпечення економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери. Безперечно, ці питання є недостатньо представленими у сучасній науковій літературі.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери» містить досить ґрунтовний аналіз праць представників різних психологічних напрямків щодо характеристики феноменів соціалізації, економічної соціалізації, економічної десоціалізації, економічної ресоціалізації, економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери.

Зокрема, у першому підрозділі «Економічна соціалізація особистості як наукова проблема» авторкою розглядаються різнопредметні підходи до економічної соціалізації; з'ясовується характер взаємозв'язків цього поняття із категоріями «економічна десоціалізація», «економічна ресоціалізація», «економічна освіта», «економічне виховання»; розглядаються вікові особливості економічної соціалізації особистості.

Дослідженню впливу чинників на процес та результати економічної соціалізації особистості на етапі професіоналізації присвячено другий підрозділ теоретичної частини дисертації. Привертає увагу аналіз чинників у відповідності до розподілу спочатку за рівнями впливу (макро-, мезо- та мікрорівні), а потім за векторами (екзо- та ендопсихологічні), що знаходить своє відображення на форму ціннісних репрезентацій особистості та

позначається на конфігурації структурних компонентів економічної соціалізації особистості студента.

У третьому підрозділі розглядається співвідношення економічної соціалізації особистості майбутнього фахівця соціальної сфери з його професійною компетентністю. Не можна не погодитись із висновком автора про те, що змістовні особливості економічних уявлень майбутніх фахівців можуть впливати на прояви економічної поведінки професіонала надалі, його індивідуальну і професійну економічну активність, а отже на його економічну / підприємницьку компетентність та культуру (с. 70).

Узагальнений аналіз першого розділу знаходить свій прояв у сформованій теоретичній моделі економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери, на основі якої розроблено напрямки емпіричного дослідження, результати якого представлено у другому розділі «Емпіричне дослідження особливостей економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери».

За класичною схемою, у першому підрозділі емпіричної частини дослідження подається обґрунтування методик емпіричного дослідження та характеристика вибірки.

Другий підрозділ вміщує результати вивчення змісту структурних компонентів (когнітивного, афективного та конативного) економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери, кореляційний та факторний аналізи їх основних змінних. Зважаючи на отримані результати, автор доходить висновку про те, що майбутні соціальні працівники не співвідносять свою професійну діяльність з підприємництвом, не вбачають можливим комерціалізацію соціальних послуг. Дослідниця пояснює це тим, що розвиток громадського та приватного секторів лише набирає обертів, а тому є недостатньо вивченим та пропагованим серед студентської молоді; з іншого боку виявлені показники ставлень до економічних явищ, соціально-економічних характеристик людей вказують на наявність певних ціннісних стереотипів щодо підприємницької діяльності в соціальній сфері, що безумовно

має своє відображення на економічній складовій професійного досвіду фахівців (п.2.2).

Особливої уваги заслуговують результати дослідження індивідуально-психологічних характеристик особистості майбутнього фахівця соціальної сфери. Зокрема, важливим, на нашу думку, є висновок про те, що виявлений низький рівень здатностей до підприємництва у більшості майбутніх соціальних працівників обумовлено наявністю лише державних та громадських установ та організацій, які надають свої послуги переважно на безоплатній основі. Останні сприймається в нашому суспільстві як природна даність. Це впливає на самих соціальних працівників, їх ціннісне поле та економічну поведінку (економічну ініціативу, конкуренцію, ризик) в якості морально-етичної дилеми («чи можна отримати прибуток з чужого горя?», «отримую прибуток за виконану роботу з надання допомоги людині за преїскурантом»). Подібні стереотипи призводять до знецінення суспільної важливості професії, зниження її престижності, подекуди і до зневіри, що, у свою чергу, відображається на якості соціальної послуги, її маркетингу та конкурентноздатності на ринку (с.133-139). Цікавими є і результати діагностики локусу контролю особистості майбутнього фахівця (с.139-142) та рейтингу життєвих цінностей-цілей (с. 144-147).

Заслуговує позитивного відзначення той факт, що результати емпіричного дослідження дали можливість виділити типи економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери (економічно-вмотивований, економічно-регресивний, економічно-мрійливий та споживацько-пасивний) та описати їх соціально-психологічні особливості (п.2.4).

Практичний та науковий інтерес представляє зміст третього розділу дисертаційної роботи «Програма соціально-психологічного забезпечення розвитку економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери». У першому підрозділі практичної частини роботи викладено основні засади програми соціально-психологічного забезпечення розвитку економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери (п.3.1).

Наступні підрозділи деталізують використання складових програми соціально-психологічного забезпечення розвитку економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери: тренінг-курсу, навчального курсу та позааудиторної форми роботи – дебатного клубу.

Висновки свідчать про досягнення поставлених завдань та реалізацію мети дисертаційного дослідження.

Отже, дисертація Н.С. Левицької відповідає встановленим вимогам, заслуговує загальної позитивної оцінки, є актуальною, має теоретичну та наукову значимість, практичну цінність.

Разом із цим, звертаємо увагу на такі зауваження.

1. Теоретичний аналіз літературних джерел дещо переобтяжений даними щодо аналізу поняття “соціалізація”, його місця у різнопредметних теоретичних концепціях, його структури. Цю частину роботи варто було б подати більш лаконічно.
2. На нашу думку, в емпіричній частині дисертації бракує аналізу гендерних особливостей економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери.
3. Отримані матеріали емпіричного дослідження щодо складових економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери було б доцільно інтерпретувати у більш стислому вигляді. Натомість обговорення результатів діагностики індивідуально-психологічних характеристик майбутніх фахівців соціальної сфери варто було подати у більш широкому обсязі.

Однак, не дивлячись на висловлені зауваження, дисертаційне дослідження Левицької Надії Сергіївни «Особливості економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи є завершеною самостійною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні й експериментальні

результати. Робота виконана відповідно до вимог п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор Левицька Надія Сергіївна заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського
національного університету імені
Івана Огієнка

В.М. Сич



Сич В.М. засвідчую

Начальник навчального відділу *Бодвар І.Є.*